

salvatore
quasimodo

NJERIU
I KOHËS
SIME

Salvatore Quasimodo

NJERIU I KOHËS SIME

Biblioteka O R F E U

Redaktor

Ali Podrimja

Përktheu

nga italishtja

Isak Ahmeti

Lektor

Agim Vinca

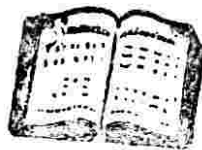
821.131.1-1 QUA

ALVATORE QUASIMODO

NJERIU I KOHËS SIME

RILINDJA
Redaksia e botimeve
P r i s h t i n ë
1979

BIBLIOTEKA POPULLORE „MILLADIN POPOVIQ“
NARODNA BIBLISTEKA „MILADIN „POPOVIĆ“

F. H. për të 24. 2
51. 233

Nr. Inv. _____

Inv. Br. _____

PRISHTINË — PRIŠTINA

7295-30

Kopertinë e punoi

Rexhep Ferri

SHIGJETARËT TOSKANË

Veshur në armaça të gjallë shigjetarët
në sheshin e qytetit toscan,
pa tambure fitimtare,
provojnë të qëllojnë në qendër
me shigjetë mesjetare. Djelmoshat
me forcë ngrehin shigjetën
dhe armën e dashur anash lëshojnë.
Shpejt përsërisin shortin.
Isha me ty, dashuri, goditje
e qëlluar, në largimin e
dritës së mesditës, shqetësim
i pritjes për robër lufte
të moçme, që thotë se njeriu s'vdes,
është ushtar i dashurisë dhe i fitoreve
të përhershme

Ujërat dhe toka, 1930

DHE MBRËMJA ËSHTË KËTU

Secili rri vetëm në zemërn e tokës,
i shpuar me rrezen e diellit:
dhe mbrëmja është këtu.

ERË NË TINDARI

Tindari, të njoh të butë
në rreth kodrash të gjera i varur përmbi ujërat
e ujdhesave të ëmbla të hyut,
sot më sulmon
dhe priresh mbi zemër.

Ngjitem kreshtave të humnerave ajrore,
mendueshëm në erën e pishave
e grupi i shokëve këmbëlehtë që më përcjell,
në ajër të shpatit largohet,
valë tingujsh e dashurie,
e ti më merr,
prej atij që unë me mundim u ndava,
më rrëmben në frikë hijesh dhe heshtjesh
dikur strehë ëmbëlsish bukur të shpeshta
dhe vdekje shpirti.

Toka t'është e panjohur
ku unë përditë humbas
e rrokje të fshehta ushqej:

tjetër dritë t'i shkoq fletët përmbi dritare
në petkun e natës,
e në prehër të pushon hareja
që s'është imja.

I ashpër është mërgimi,
kërkesa e harmonisë që kam ndryrë në ty
shndërrohet sot n'rrebe
të një vdekjeje të përkohshme;
e mbulojë e dëshpërimit është çdo dashuri,
hap i heshtur në errësirë
ku ma caktove vendin
për të thyer një bukë të thartë.

Kthe i qetë, Tindari,
një mik i njerëzishëm më zgjon
duke më ftuar që të sodis qiellin nga një shkëmb
dhe unë i shtrihem si frikacak atij që s'di
se ç'erë deshi të më kapërbijë.

DITA PO SOSET

Po më gjen të gjorë, hy,
në dritën tënde,
i zhveshur prej çdo drite.

Ty po të frikësohem,
rrugë e humbur dashurie,
as s'po më shpëton
e as s'po më këndohet prej frike
dhe kështu po i shkatërroj dëshirat e mia.

Të kam dashur,
dita po siset
e unë po i mbledh hijet e qiejve:
çfarë pikëllimi zemra ime
prej mishi!

HAPËSIRA

Rrezja e njëjtë po më mbyll
në midis të errësirës,
dhe kot përpiqem të ik..
Këtu ndonjëherë këndon fëmija,
jo imi; hapësira është e ngushtë
dhe u buzëqesh engjullve të vdekur.

Po më shkallmon. Dhe dashuria në tokë
është e mirë, edhe pse në të oshëtijnë
humnerat e ujërave, të yjeve dhe të dritës;
edhe pse pret, parajsën e rrënuar,
të zotit të vet, të shpirtit dhe të gurit.

DIMRI I LASHTË

Mali i duarve tua të ndritura
në gjysmëterrën e flakës:
Kam pasur shije lisi, trëndafili
dhe vdekjeje. Dimër i lashtë.

Zogjtë kërkuan mel
dhe u bënë si dëbora;
ashtu dhe fjalët.
Pakëz diell, aureolë engjëllore,
mjegulla, drunj —
u krijuan prej ajrit mëngjesor.

TRUNGU

Një hije prej teje po ndahet,
ndoshta është hija ime e vdekjes,
që luhatet duke lëvizur.
Po e çan ujin e freskët ngjyrë blu
bregut Anapit ku sonte po kthehem,
ndërsa hëna më ka nxitur
e pasur me barëra e krahë.

Nuk jetoj vetëm prej hijes.
Toka, dielli dhe uji i freskët
ka gjallëruar çdo degë tënden.
Unë po përthihem e thahem
dhe në fytyrën time po përkëdhel lëvoren tënde.

Oboe e fundosur, 1932

TOKËS SIME

Dielli po depërton madhërisht në ëndërr
e drunjtë ulurisin.
Ti po lundron
në agimin bredhëritës;
Stinët e vitit të bregdetit
qetësisht pasurojnë bregdetin e ardhshëm.

Këtu unë po zgjohem i rraskapitur,
duke menduar për tokën tjetër
dhe për ndryshimin e mëshirës së këngës,
që u bulon njerëzve
dashuri dhe vdekje.

Dhëmbjet e mia kanë marrë blerim të ri,
e duart i kam prej ajri
për degët tua,
për gra të mbyllura nga pikëllimi
dhe ato kurrë s'i mplakë koha
që mua po më nxin.

Ty të përqafoj se në zemër
ke freskinë e kishave;
aty dëgjohen
hapat e engjujve të zbathur.

VAJI I FRANÇESKANIT PREJ IKONE

Në varfëri të madhe rroj
zot 'im;
shkretëtira ime e blertë!

Qetësinë e natës po e then
oshëtima e insekteve;

Gjalma po ma zgjidh
tunikën e kalbur prej fundi:

Po gërvish mishin
e gërryer nga krimbat;
dashuri, skeleti im.

Fshehur thellë një kufomë
po përtyp tokën e lagur me shurrë;

pendohem
që të dhurova gjakun tim,
hy, strehimi im:
mëshirë!

VJESHTË

Vjeshtë e butë,
prire më kah ujërat tua që të pi qiellin,
ikjen e qetë të humnerave dhe të drunjve.

Mundimi i ashpër i lindjes
më bashkon me ty;
ti më copton dhe përsëri më shëron:
gjë e gjorë dhe e humbur —
toka e pranon.

NETËT

Prej barkut tënd
lartësohem i harruar
dhe qaj.

Engjujt memecë ecin,
bashkë me mua; çdo gjë është e vdekur;
çdo gjë thehet për guri,
edhe qetësia e qiejve të varrosur.

Njeriu yt i parë
s'e di, por vuan.

Nr. Inv.	51. 833
Inv. br.	

ATJE KU TË VDEKURIT SYÇELUR PUSHOJNË

Do të shkojmë kah shtëpitë e qeta,
atje ku të vdekurit syçelur pushojnë
dhe fëmijët tashmë të rritur —
gëzimi i pikëllon.

Majat rrahin qelqet e qeta
midis netëve të shurdhëta.

Edhe ne do të kemi zërin e të vdekurve,
edhe pse një herë qemë të gjallë
apo zemër pyjesh dhe malesh
që na shpuri deri te lumenjtë —
na mjaftonin ëndrrat.

OBOE E FUNDOSUR

O vuaajtje koprrace, e vonuar është
dhurata jote në këtë çastin tim
kur po gjakoj të liruarit.

Oboe e ngrirë, përsëri lexon
gëzimin e gjetheve të amshuara,
jo të mia, dhe harron;

në mua po lëshohet errësira:
uji po rrjedh
në duart e mia prej bari.

Krahët po luhaten në kupën e qiellit
të turbullt,
të paqëndrueshëm; zemra po shpërngulet
dhe unë jam drizor,
ndërsa ditët gëmadhë.

PA KUJTIM NË VDEKJE

Pranvera gjallëron drunjtë dhe lumenjtë:
zërin e thellë nuk e dëgjoj,
i humbur në ty, dashuri.

Pa kujtim në vdekje,
të bashkuar plotësisht,
shkrepëtima e ditës së mbramë
ne të rinjve në zgjon.

Askush nuk po ndien
klithmën tonë të qetë të gjakut.
E shndërruar në gemb
lulëzon në krahërorin tënd
dora ime.

Prej bimëve, prej ujërave dhe gurëve
lindin gjallesat —
në frymën e ndritur.

DITA IME E DURESËS

Ditën time të duresës
po ta dhuroj ty, hy,
sëmundjen e pashërueshme,
gjunjte e thyer nga mërzia.

Po mbetem shkretë, po mbetem;
po bërtas nga pranvera,
është pyll i pashkelur
i lindur në sytë e mi prej toke.

DREMISIN MALET

O bark i shterur nga dashuria, nga të lindurit,
po rënkoj pranë teje
shumë vjet, pa pasur vend.

Dremisin malet
nga blerimi i kthellët, nga era,
fushat, ku squfuri
ishte verë e miteve,
e palëvizshme.

S'ke hyrë për të gjetur ndejën në mua,
parandjenjë e vuajtjes së përhershme:
Toka po vdiste në ujëra
e duart e lashta nëpër lumenj
mbledhnin papiruse.

Nuk di të të urrej:
e tillë është zemra ime.

MA JEP DITËN TIME

Ma jep ditën time
që ende të kërkoj
fytyrën nga vitet ëndërrimtare
që llokajën ta bëj të tejdukshme
e ta vajtoj dashurinë.

Po shkel nëpër zemrën tënde —
ky është takim yjesh
në arkipelagë të pagjumshëm,
netve, e unë fosil
i dalë nga vala e lodhur.

Shtigje të ngushta malesh —
aty jemi të ngujuar
mes shkëmbinjsh e barërash.

DHEMBJA PO MË SHTOHET

Një rrënjë po thahet
nga trungu i kalbur:

Dhembja e jetës
po më shtohet,
e mishi po vuan.

EUKALIPTI

S'është kjo butësi që të pjek
e të bën ishull të mundimshëm
për çdo ditë
kohë që përtërin
në frymë të ashpër rrëshirash.

Në mua po luhatet një pemë
nga bregu ëndërrimtar,
ajër i shpeshtë
kurora të lidhura drunjsh po avullohen.

Po më pikëllon, blerim i dhembshëm
i fëmijërisë së lumtur,
që përfille gëzimin
e sëmurë nga dashuria e fshehur
dhe ujit ia rrëfeve.

Ishulli mëngjesor:
po përtrihet në gjysmëterr
dhelpëra e artë
e mbytur pranë burimit!

FASHË MË E VOGËL

Mos më lër, Hy të ndjej
kah më zhveshin vitet e qeta të fundosura,
le të shndërrohet dhembja në lëvizje të hapët:
fasha më e vogël
e jetës po më afrohet.

Shndërromë në erë që lundron me fat,
në farë elbi ose në zhgjebe
që të shpreh ekzistencën time.
Që të dua më lehtë,
në bar të shkurtuar nga drita,
në varrë që gërren mishin.

Jeta po më brengos:
Çdokush zbatet e tundet
duke kërkuar.

Ende po më lë: jam vetëm
në hije që mbrëmjeve shtrihet,
gryka s'po hapet
për derdhjen e qetë të gjakut.

Erato dhe Apollioni, 1936

SHPESH NJË BREG

Shpesh' një breg
shkëlqen nga yjet madhështore,
përmbi kokën time lëkundet
zgjoi squfuror.

Kohë e blertëve dhe mjaftë
në fytin tim
ende është i freskët nga zukama.

Ajër i dashur: qetësia diellore
flet për vdekjen
e atdheut të humbur.

KËNGA E APOLLIONIT

O natë e kësaj toke, nganjëherë
më pëlqen
të qëndroj pranë zjarrit tënd të
vogël,
dhe zbrita në mesin e të vdekurve.
Dhe pushë njerinë
të mbështetur në krahërorin e gruas
së dashur
duke dëgjuar lindjen e jetës dhe
ndryshimin kur i kushtohet tokës
me duar të bashkuara,
me mendje dhe sy të ndezur.
Dashurova. Duart e qenies së natës
qenë të ngrira:
frikën e madhërishme e përqaftuan në
folenë e madhe,
aty ku mëngjeseve pata dëgjuar
krahët e pëllumbave.
Pastaj qielli grumbulloi gjethet
mbi trupin e shtanguar:
Ujërat e zeza u rritën në dete.
Dashuria ime, këtu unë ankohem
pa vdekje, i vetmuar.

ISHULLI I ODISEUT

I palëkundshëm është zëri i lashtë.
Po dëgjoj oshëtimën e kalueshme,
harresë në mesnatë
në ujin plot me yje.

Nga zjarri qiellor
lind ishulli i Odiseut.
Lumenjtë e ngadalshëm bartin pemë e qiej
pranë oshëtimës së brigjeve të hënës.

E dashur, bletët na sjellin ar:
kohën e ndryshimeve, fshehtësisht.

KRIPORJA NË DIMËR

Butësi, kurrë nuk fle në mua,
dhe një ditë më bëhesh dritë e qartë
ku lëvizin gjërat
në kufij të saktë:
në zjarr tingëllojnë pemët në qiell.
dhe krijesat njerëzore qeshin prej gëzimit.
Kripore: e ngrirë. Ishte atëherë
një shenjë e qartë
ujë i ndryshueshëm
në formë të paprishur:
në ligjin e saj të gjendesh në
harmoni.

Qe, po pikëllohet vdekja e ashpër
e zogjve moçalorë në ajrin e fishkët,
vajin e foshnjeve të posalindur.

Në lëmyshkun e butë, me mundim
shkëlqen guri zverdhak:
rrjedh mbi ujë
një rrënjë e mbytur,
një gjeth ende i blertë
i tepërt në tokë.

SARDENJA

Në orët mëngjesore përbri hënës së ndezur,
porsa të lutesh. dënes
uji qiellor.

Në grykën tjetër
me dhembje merr frymë
bërthama në klithmën e pulëbardhave.

Origjinë të njëjtë kemi;
dhe ujdhesari i vjetër,
shiko, gjurmon një sy të humbur
në ballin e tij, shporuar me heshtë,
dhe dorën provon
mjeshtri në gjuajtjen e shkëmbit.

Granit i derdhur nga rrezja,
ujëra që me ëndërr të rëndë
piqen në kripë.

Hiri më ka tretur;
dhe këtu kam gjetur shenjën
e internimit të shkretë
që shfaqet i butë
në emrat nga kujtimi: çiqibunë
prej bucave të tokës së papunuar,
në eshtrat shkëmborë
në kon të prerë.

Shkretëtirë e kaueshme: në zemër luan
madhësia e brigjeve të barit të ri;

ndërsa era e lehtë motërsisht
ngushëllon dashurinë.

NË DRITËN E QIEJVE

Prej kënete po çohen mjegulla të bekuara —
do të vdesë edhe flaka
në zemërn e gurëzuar.

Rini e dashur; është vonë
Dhe mund të dashuroj gjithçka tokësore
në dritën e qiejve në errësirën e erës;
dhe, mbi çdo gjasmë, gruaja
që m'erdh s'është moti,
në buzëqeshjen e saj pasqyrohem,
grishte dashurinë, shëndetin e saj verdhak.

Në vetmi i tregova vetes
numrat e humbur të mirësisë dhe ditët,
shkëlqimet në fërflazën e largët,
shushurimën e ujërave dhe të barërave.

Në ishullin e vdekur,
i harruar prej çdo zemre
që pat dëgjuar zërin tim —
mund të mbes i murosur.

DREJT VDEKJES

Drunjtë e kaltërt
atje ku shpërngulet tingulli më i rëndë —
lind dëshira për shira të rinj.

Në degëzë
luhatet drita
në dasmë me ajrin;

Drejt vdekjes,
ja dhe unë, i frikësuar
nga dashuria.

SORRA E VDEKUR

Në kanetën e nxehtë, mbërthyer për balte,
e dashur për insekte, në mua lëngon
sorra e vdekur.

Brengosem në dritë dhe zë;
i rrahur në jehonat e kobshme
kohë pas kohe angullon
një frymëmarrje e harruar.

Kini mëshirë, që të mos mbes
pa zë dhe formë
në kujtim, një ditë.

GURËRJA

Fjalë hijesh dhe gjethe,
të braktisur nëpër bar
puthen të vdekurit.

Po dëgjoj: të vdekurve natën e mirë,
mua pasqyrën e varreve,
gurore më e blertë se limoni,

Humnera e kripës së kristaltë,
lumi, emri i tij grek
është varg, kur e shqipton, i butë.

RROKJE PËR ERATON

Kah ti po priret zemra e vetmuar,
mërgimi i ndjenjave të errëta;
në të po ndërrohet dhe dashurohet
ajo, që dikur jona ish,
e tash është varrosur në errësirë.

Rrezet gjysmërrethore po të shkëlqejnë
në fytyrë, e ti po më dukesh
në kohën e gjakimit të trishtueshëm
dhe po zbehem për ty, ndërsa goja
nuk po arrin deri te drita e buzëqeshjes.

Dëshiroj të të kem, e po të humbas
dhe nuk ankojem: ende të shquan
bukuri'e palëvizshme në butësinë ëndërrimtare:
qetësia e vdekjes gëzim i mbramë.

ANAPI IM

Nëpër zallishte zhurmon uji,
Anapi im. Në kujtim gjëmon
mbi vuajtje
oshëtimë e madhe.

I afrohet bregut
pas lojës me zotëra,
një kurm i njomë:
ka fytyrë të paqëndrueshme,
me largimin e dritës në kërcinj
ngjallet një grimë bimësia.

I përkulur mbi tharme të thella
duroi çdo ndryshim,
e bart ai vetë vdekjen në mungullimin dasmor.

— Çka ke bërë me baticat e gjakut,
Hy? — Gjatë kthimit
kot në atë kurm,
natë dhe valë yjesh.

Fara shterpe ëmbël qesh.
Zbriti në harresë
dhe rri në errësirë barërash:
e dashura është hije që përgjon
në brinjën e tij.

Gjallesat e buta,
bebëzat e syrit të ajrit,
pijnë në errësirë.

Poezi të reja, 1942

TASH QË PO ZBARDH DITA

Nata është në të sosur dhe hëna
shkrihet dalëngadalë në qiellin e qetë,
perëndon në vija të ujit.

E kështu kaloj shtatorin në këtë dhé
fushash, e livadhet janë të gjelbëruara
sikur ndër lugina të jugut kah pranvera.
Unë u largova prej shokëve
dhe e fsheha zemrën brenda mureve të vjetra
që të jem vetëm për të kujtuar.

Sa larg je, shumë më larg se hëna e qiellit,
tash që po zbardh dita
e rrugës trokllon thundra e kuajve.

SHKRUAR, NDOSHTA, MBI NDONJË VARR

Këtu, braktisur nga të gjithë, dielli
po lëshon rrezet mbi flokun tënd
e ne të vdekurve na mba mend prej
kaçubës së vet.

Sirena po ulërin thellë
për alarm në rrafshin e Lombardisë.
Ende shqetësim në tokë...

TOKA IME ËSHTË ITALIA

Toka ime është Italia, o armik i huaj,
dhe unë këndoj popullin e saj dhe vajin
mbuluar me ushëtimën e detit të saj,
pikëllimin e ndritur të nënave, këndoj
jetën e saj...

KOMEDI GËZIMI

Atje ku pemët
e bëjnë mbrëmjen edhe më të shëmtuar,
u zhduk
hapi yt i mbramë
që dukej si lule
duke qëndruar në fatumin e vet.

Ndiesive tua u kërkon ndonjë arsye,
në jetën tënde sprovon qetësinë.
Mua po më zbulon fatumin tjetër
koha e kristaltë. Po dhemb
si vdekja, bukuria tashmë në fytyrat
e tjera të flakës.
Kam humbur çdo pafajësi,
edhe këtë zë —
komedi gëzimi.

KUAJT E HËNËS DHE TË VULLKANIT

Bijës sime

Ishujt ku pata banuar
të blertë në detin e palëvizshëm.

algje të djegura, fosile detesh,
nëpër brigjet e hënës vrapojnë
kuajt e hënës dhe të vullkanit.

Në kohën e shembjeve,
gjethet dhe kojrilat sulmojnë ajrin:
në vërshimin e dritës shkëlqejnë
qiejt e shpeshtë;

Pëllumbat fluturojnë
prej krahëve lakuriq të djaloshit.

Këtu është mbarimi i botës:
me mundim dhe gjak
po krijoj burgun tim.

Për ty do të hudhem
nën këmbën e tjetërkujt
që të zbus zemrën time.

E përzenë prej njerëzve
shtrihet në shkëlqimin e dritës
fëmija me dorë të hapur
në brigjet e pemëve dhe të lumenjve:

Aty gurorja dhe portokalli grek
i frytshëm për shkak të këngës
dasmore të zotrave.

RRUGA AGRIGENTUM

Më kujtohet er'e ndezur
në jele të kuajve të prirur
për vrapim kryq e tërthor fushoreve,
ajo erë që po përlyen e gërryen
tokën ranore.

Shpirt i moçëm, kthe te ajo erë,
kundërmo myshqet e njoma që mbulojnë
lugajat gjigante të tokës prej qielli.
Ke mbetur vetëm në hapësirë!
Edhe më e dëshpëruar. A po e dëgjon kumbimin
që po largohet kah deti
ku po rrëshqet Hesper i mëngjesor,
marranzano pikëllueshëm dridhet
në gabzherrin e vozitësit që sërish po ngjitet
kah bregu i ndritur prej hënës
nëpër fërshëllimë ullinjsh.

Ç'DO, BARI RREZESH?

Është kjo një thirrje e lashtë
e bririt baritor, ashpërsi mbi cjep
të bardhë nga leskra gjarpërinjsh. Ndoshta
atij po i përtërihet forca nga rrafshnalta Acquavive;
Platana dhe rrokullisje guacash
nën ujë mes këmbëve të një çuni
rrugë ullinjsh. Ndoshta po i ndihmon tokës
që ta thejë erën e të burgosurit dhe ta
shndërrojë në dritë jehonën që po shembet.
Ç'do, bari rrezesh? Mos po i ngrish të vdekurit.
Këtë nuk po e ndiejmë, po shndrit bashkë me detin,
nga britm'e thellë e peshhkatarëve që po tërheqin rrjetat.

Për çdo ditë, 1947

LETËR

Kjo qetësi e palëvizshme,
kjo erë e shkujdesur që po rrëshqet
ulët nëpër gjethe të vdekura ose ngjitet
deri te lufta e flamujve të huaj...
ndoshta dëshiron të të thotë fjalën
para se të mbyllet përsëri dita
përmbi një ditë tjetër, ndoshta plogështi,
e keqja jonë... Jeta
s'është në këtë të tmerrshme, të rrahur të qetë
zemre, s'është mëshirë, s'është
pra lojë gjaku ku vdekja gjendet
në lulëzim. Gazela ime e dashur,
më kujtohesh në atë rrufe të djegur
në mur shporuar me shrapnel.
Ndoshta as vdekja s'i ngushëllon
më të gjallët, vdekja për arsye të dashurisë.

BORA

Po lëshohet mbrëmja: prapë po largoheni prej nesh,
o fytyra të dashura të tokës, pemëve,
kafshëve, gjindjes së gjorë të mbuluar
me batanija ushtarësh, nënave
me bark të tharë prej lotëve.
Dhe bora po na shndrit
sikundër rrezet e hënës. Ah, ata të vdekur. Mëshoni
ballit, mëshoni deri në zemër.
Le të klithë së paku dikush në vuajtje,
në këtë rreth të bardhë të të varrosurve.

MILANO, GUSHT 1943

Kot kërkon nëpër pluhur,
dorë e shkretë, qyteti është i vdekur.
I vdekur është: qe dëgjuar gjëmimi i mbramë
në zemër të Naviglias. Dhe bilbili
pat rënë nga antena e lartë e kuvendit,
ku këndonte para agimit.
Mos ndreqni puse nëpër oborre:
të gjallët më s'janë të etshëm.
Mos i prekni të vdekurit, ashtu të kuq,
ashtu mendjelartë;
lërini në tokën e shtëpive të tyre;
Qyteti është i vdekur, i vdekur është.

ELEGJI

O kasnec i ngrirë i natës,
iu ktheve i ndritur dritareve
të shtëpive të shkatërruara për të ndriçuar
varret e panjohura, mbeturinat e tokës
që po madhërohet. Këtu pushon
ëndrra jonë. Dhe i vetmuar nisesh
kah veriu, ku çdo gjë vrapon
pa dritë kah vdekja dhe ti —
kundërshton.

NJERI I KOHËS SIME

Ende ke mbetur ai i gurit dhe i hobes,
njeri i kohës sime. Ti ishe në aeroplan,
me flatra dëmtuese, me mjete që mbjellin vdekjen,
— të kam parë-brenda qerres së zjarhtë, ti ke rrotat
e mundimit dhe brengat. Të kam parë: ishe ti lakmues
sodumjesh
me dijen tënde të përpiktë, pa dashuri, pa pot. E
prapëseprapë
ke vrarë si gjithmonë, ashtu si vranë etërit, si vranë
shtazët

kur të parën herë të parë
E ky gjak kundërmon edhe sot si në ditën
kur vëllai vëllait i tha:
„Eja të dalim në fushë”. E ajo e ftohtë,
e pashuar erdhi gjer te ti, brenda ditës.

Harroni, bij, retë e mbarsura me gjak,
ngjituni sipër tokës harroni etërit tuaj,
varret e tyre po mbyten në pluhur
dhe zogj të zezë, e erërat po ia mbulojnë zemrën.

PËR ÇDO DITË

Për çdo ditë: fjalë të mallkuara, gjak
dhe ar. Ju njoh ju, të ngjashëm me mua, o
përbindsha toke. Me thumbimin tuaj
mbaroi mëshira dhe...

Dhe nuk mund më të kthehem në parajsën
time

Do të ngremë varre deri te brigjet e detit,
në fushat e kositura,
por jo sarkofag heronjsh.

Shpesh luajti vdekja me ne:
në ajër që dëgjuar përplasja e gjetheve,
si pula e kënetave në erën e veriut
kur çohet prej are.

MURI

Në murin e stadiumit
nëpër plasa dhe balluke barërash
të varur,
rrufeshëm gapërrojnë hardhucat;
bretkoca po kthehet në vijën e ujit,
psalmi te netët e largëta nga
fshati. Ty të kujtohet ky vend
kur ylli i madh përshëndeti
ardhjen tonë të hijeve. E dashur,
shumë kohë është tretur me gjethe,
në lumenjtë e tokës shumë gjak.

ENGJULLI

Po fle engjulli mbi trëndafil ajri,
i bardhë,
e të bukurat duar të kryqëzuara
i mban në prehër.

Zëri im ia nxjerr gjumin
e më buzëqesh,
e mollëzën e faqes së njomë
e resh me aromë lulesh.

Këndo; një mall qielli agimor
ma le në zemër.
Engjulli është imi:
Unë e zotëroj: të akullt.

Jeta nuk është ëndërr, 1949

VAJI PËR JUGUN

Hëna e kuqe, era dhe ngjyra jote
e gruas nga Veriu, gjerësi bore...
Tash zemrën e kam në këto livadhe,
në këto ujëra që po i mbulon mjegulla.
E kam harruar detin, guacën
të cilës i bien barinjtë sicilianë,
kanconetën e karrocave rrugëve
ku dridhen çigibanosët në tymin e
stërnishtës;
për shkak të tokave dhe lumenjve të Lombardisë
e kam harruar edhe fluturimin e sorrave dhe të
kojrilave
në ajrin e rafshnaltave të blerta.
Dhe askush më nuk mund të më çojë në Jug.

O, Jugu tash është i lodhur nga zvarrisja
e të vdekurve drejt brigjeve të kënetave malarike,
i lodhur nga vetmia, i rraskapitur prej prangave,
edhe gojën e ka të lodhur
nga sharjet e të gjitha farëve
që bërtisnin vdekje me jehonën e pusave

të tij

e gjakun ia patën thithur nga zemra.
Dhe fëmijët po kthehen në brigje,
po i ndërsejnë kuajt nën qiellin me yje,
po hanë lule drizash të butë nëpër fushën e
vrapimit,
lule sërish të kuqe, ende të kuqe, ende të kuqe.
Dhe askush më nuk mund të më çojë në Jug.

Dhe kjo mbrëmje plot acar
është jona, dhe këtu po ta përsëris
kontrapunktin tim të pakuptimtë
të butësisë dhe të urrejtjes,
vajin e dashurisë pa dashuri.

NGJYRA E SHIUT DHE E HEKURIT

Ke folur: vdekje, qetësi, vetmi,
dhe jeta si dashuria. Fjalë
shembëlltyrash tona të paqëndrueshme.
Dhe era çohet e lehtë për çdo mëngjes
dhe koha me ngjyrën e shiut dhe të hekurit
ka kaluar mbi gurë,
mbi përshpëritjen e prridhur në të mallkuarve.

EPITAF PËR BICE DONETTIN*)

Me sy në shi dhe hije nate
atje, në fushën pesëmbëdhjetë në Musocco,
është gruaja Emiliana të cilën e desha
në kohën e pikëllueshme të rinisë sime.
Pak kohë më parë vdekja luajti me të
deri sa shikonte se si era vjeshtake
po lëkundte degë e gjethe
prej shtëpisë së përhimtë në paralagje.
Fytyra e saj ende është e gjallë,
si në ditët e fëmijërisë
kur qerrja lëshonte flakë përmbropa.
O ti që po kalon, i tërhequr nga të vdekurit
e tjerë,
afër varrit njëmbëdhjetë, gjashtëdhjetë,
ndalu pakëz dhe përshëndete atë
që kurrë s'u ankua për njerinë
të ndalur këtu, i urrejtur, me
vargjet e veta,
një në mesin e shumë krijuesve të
ëndërrimeve.

*) *Bice Donetti*: është e dashura e parë e poetit, e njëkohësisht edhe bashkëshortja e tij e parë.

LETËR NËNËS

„Mater dulcissima”*), tash po zbret mjegulla
e Naviglios hutueshëm po rraset në liman,
pemët po i mbulon uji, po i djeg bora,
s’jam i pikëlluar në Veri: por as i qetë
nuk jam, prej askujt s’pres ndjesë,
shumëkush m’i ka borxh lotët
si njeriu njeriut. E di se nuk je mirë, jeton
si çdo nënë poeti: nevojtare dhe e drejtë, plot dashuri
ndaj fëmijëve të mërguar. Qe, pra, sot
po të shkruaj. „— Më në fund, do thuash, dy fjalë
nga ai djaloshi që iku natën me një setër të shkurtër
dhe me pak vargje ndër xhepa. Të mjerin, do ta mbysin
ndokund një ditë. — ”

„Më kujtohet, me të vërtetë, u nisa nga ai stacion i përhimtë
i trenave të ngadalshëm që bartnin bajame e portokalle
në grykën e Imerës, lumë me plot laraska,
kripëra e eukalipte. Dhe tash të falënderoj me gjithë zemër
për ironinë që ma mbolle në buzët e mia, e butë si jotja.
Mos u mërzit nëse tash derdh ndonjë pikë lot për ty,
për të gjithë ata që si ti presin
dhe s’dinë se ç’presin. O vdekje fisnike,
mos e prek rektimën e orës në kuzhinë,
tërë fëmijëria ime ka kaluar në zmaltimin
e akrepave të saj, në ato lule të ngjyrosura:
mos i prek duart, mos e prek zemrën e njerëzve në moshë.
Mos po përgjigjet ndokush? O vdekje e mëshirshme,
vdekje e turpshme. Lamtumirë, e dashur, lamtumirë,
dulcissima mater.”

*) latinisht: fort e dashura nënë

Jap dhe kam, 1967

QETËSIA NUK MË MASHTRON

Të rënat joritmike
të këmbanave të Shën Simplicianit
grumbullohen në qelqin e dritares sime.
Zëri s'jehon, shndërrohet në rreth të
tejdukshëm, më përkujton emrin tim.
Shkruaj fjalë dhe antologji, mundohem
të vizatoj marrëdhëniet e mundshme
mes jetës dhe vdekjes. E tashmja është jashtë
meje dhe mund të më përfshijë vetëm pjesërisht.
Qetsia nuk më mashton, formula është
abstrakte. Ajo që duhet të vijë është këtu.
Dhe për ty, dashuri,
ardhmëria do të ketë oshëtimën
që nuk do ta dëgjoj unë —
ajo vezullon
si insekt i tokës.

ASGJË S'KAM HUMBUR

Ende jam këtu e dielli po
zhduket pas shpine si skifter, ndërsa
toka përsërit zërin tim në tëndin.
Dhe prapë po fillon kohë e ndritur
në syrin-zbulues drite.
Asgjë s'kam humbur.
Të humbësh diçka do të thotë të
shkosh matanë diagramit qiellor
nëpër lëvizje ëndrrash,
me lumë plot gjethe.

USHTARËT QAJNË NATËN

As kryqi as fëmijëria
as çekani i Golgotës as kujtimi
engjëllor nuk mund të zhdukin luftën.
Ushtarët qajnë natën
para vdekjes, janë të qëndrueshëm, u bien
para këmbëve fjalëve që patën mësuar
nën armën e jetës.
Shifrat që puthin, ushtarë,
janë thyerje të paemër lotësh.

JAP DHE KAM

Asgjë nuk po më jep, nuk po më jep asgjë
ti që po më dëgjon. Gjaku i luftërave
është tharë,
përbuzja është dëshirë e pastër
që nuk shkakton kurrfarë shenje
në mendjen e njeriut,
jashtë çastit të mëshirës.

JAP DHE KAM. Në zërin tim është
një farë shenje e gjeometrisë së gjallë,
e në tëndin, stridh'e vdekur
me vajtim të përmortshëm.

PASTHËNIE

Salvatore Quasimodo është fenomen poetik autentik nacional dhe kozmopolit; është personalitet i rrallë poetik i shekullit tonë. Si e dimë edhe nga historia e letërsisë së sotme italiane, me Ungarettin dhe Montalen mbyllet një epokë e poezisë italiane, ndërsa me Quasimodon hapet epoka tjetër, e re, jo vetëm e poezisë italiane e *NOVOCENTOS*, por përgjithësisht. Edhe në periudhën e re, të themi në prakun e Luftës së Dytë Botërore si dhe në vallen e saj të vdekjes, Quasimodo „nuk kërkoi të vërtetën e vet në ngjyrën e ditës, por atë e shpjegoi përmes realitetit, të vërtetës së vet dhe rreth tij” — pohon Carlo BO.

*„Për çdo ditë fjalë të mallkuara, gjak
dhe ar. Ju njoh ju, të ngjashëm me mua, o
përbindësja toke. Me thumbimin tuaj
mbaroi mëshira dhe...
Shpesh ka luajtur vdekja me ne”*

(PËR ÇDO DITË)

Quasimodo ka botuar një sërë veprash poetike; ato janë në njëfarë mënyre vazhdim dhe plotësim i njëra-tjetrës, ato nuk përsërisin njëra-tjetrën, nuk i ngjajnë njëra-tjetrës as formalisht; secila ka një horizont të veçantë motivesh dhe reflektojnë qëndrime ideo-emosionale ndaj aspektesh të caktuara

të realitetit. Duke lexuar vjershat e vëllimeve poetike të tij, fiton përshtypjen se Quasimodo, si poet dhe njeri, e njeh jetën dhe e do atë. Me një dashuri dhe forcë të madhe poetike ka shprehur botën e pasur e interesante të njeriut të sotëm, portreti i të cilit është vizatuar me ngjyra të forta dramatike, por edhe me tone të ndezura lirike të dashurisë për botën dhe jetën. Quasimodo gjendej gjithnjë në kontakt me jetën bashkëkohore, me ngjarjet e ndryshme të kohës dhe të hapësirës, ku edhe ai vetë jetonte si *soon politician* dhe *logicon*. Ai e ndjeu shumë mirë pulsën dhe „trokun“ e kohës, progresin dhe regresin e njeriut — të njerëzimit. Kësodore ai, duke thyer rrethin e hermetikëve mandarinë dhe, i influencuar nga lirika e lashtë greke, solli në poezinë bashkëkohëse, përveç „kontaktit të poetit me jetën bashkëkohëse“, edhe thjeshtësinë e preokupimeve lirike. Përkundër Eugenio Montales që anon drejt thellësisë së domëthënies, Quasimodo praktikoi edhe thjeshtësinë e shprehjes lirike, ndërsa Giuseppe Ungaretti, me lirizmin e tij të kondensuar, e çliroi poezinë nga apoezia retorike. Megjithatë këta tre poetë, ky trinom i shquar poetësh, kishin diçka të përbashkët: kontaktin me jetën bashkëkohëse. Por, më së miri, kjo është manifestuar në poetikën e Quasimodës i cili më tepër e donte: ndarjen, shkrirjen dhe përsëri bashkimin. Ai krijoi besimin se njeriu është pjesë fundamentale e botës dhe natyrës, se shqisët dhe veset e tij mund të çlirohen mu në të, edhepse, ndoshta, me vështirësi. Përmes poetikës së tij ai foli dhe këndoi për shumë të vërteta — edhe për gjakderdhjen. Njeriu i Quasimodos është me „dije të përpikët“, ai është edhe lakmues sodumjesh, por, edhe si i tillë, ai ka vrarë ashtu si kanë vrarë etërit, ashtu si vranë shtazët. Dhe ja pra gjakderdhje sot dhe atëherë, por:

*„E ky gjak erëson edhe sot si në ditën
kur vëllai vëllait i tha:
„Eja të dalim në fushë“. E ajo e ftohtë
e pashuar erdh gjer te ti, brenda ditës”*

(NJERIU I KOHËS SIME)

Këtu poeti, natyrisht, na e përkujton Kainin biblik, i cili, duke i thënë vëllait „Eja t'dalim në fushë”, e mbyti atë. Kush? Vetë Kaini. Kë? Vëllain e vet, Abelin e pafajshëm. Por, mjerisht, vrasje të tilla kemi edhe sot kudo në botë, madje edhe këtu. E poeti Quasimodo u drejtohet vrasësve si Kaini dhe të tjerëve:

*„Harroni, bij retë e mbarsura me gjak,
ngjituni sipër tokës, harroni etërit tuaj,
varret e tyre po mbyten në pluhur
dhe zogj të zezë, e erërat po ia mbulojnë Zemrën”*

(NJERIU I KOHËS SIME)

Që heret Quasimodo e pat kuptuar rolin dhe rëndësinë e poezisë. Në një ligjëratë që pat mbajtur më 1946, ai pat theksuar rolin dhe primaritetin e poezisë duke thënë se detyra e saj është edhe të edukojë njerinë. Po këtë mendim, ai e pat verifikuar pas katër vitesh duke shkruar: „Të edukuarit e njeriut nuk qëndron vetëm në të edukuarit e njeriut në pikëpamje morale, por edhe në pikëpamje estetike. Gjithmonë po gjakojmë që t'i caktojmë fushat e ndryshme të poetikave, ndërsa ato më të rëndësishmet janë distancuar nga vlerat formale për të gjetur, përmes njeriut, shpjegimin e botës. Ndjenja e njeriut, gjakimi i tij për liri dhe dalja nga vetmia: këto janë përmbajtjet e reja”. Në këtë kuptim, pra, poezia bashkëkohëse, përmes personalitetit të fuqishëm poetik të Quasimodos, merr ato vlerat e theksuara vizuele, ndërsa më vonë, pohon kuazimodologu Ruggero Jakobbi, ajo bëhet më e sinqertë, më e qartë: ndaj njeriut, ndaj shoqërisë dhe historisë. Si poet Quasimodo ka projektuar dhe trajtuar, me dorë të sigurt, tema të ndryshme në indin e madh filozofik; kurdoherë ka hedhur një vështrim të ri, i ka parë fenomenet nga një kënd i ri vështrimi të një njeriu modern. Kësodore ai i ka siguruar poetikës së vet atë freskinë e poezisë së vërtetë, brishtësinë e ndjenjave dhe të frymëzimit si dhe larminë e figuracionit. Poetika e tij mbetet

kurdoherë si një shprehje e vërtetë e një bote të tërë. Këtë ai e ka bërë me një arsenal të tërë mjetesh artistike...

Duke u nisur nga fakti se gjer më sot na ka munguar një përmbledhje e këtillë vjershash të Quasidomos, i hymë punës së mundishme për të plotësuar këtë mungesë të ndjeshme. Na pëlqen të theksojmë edhe njëherë se, si thotë edhe kritiku i njohur francez S. Foshro, poezia, më shumë se kurdoherë gjer më tani, ka nevojë për kontakte permanente të krijuesve në kushtet e sotme. Sot poetët kanë nevojë jetësore për kontakte me poezi të tjera, me poezi popujsh të tjerë. Përmbledhja si kjo, besojmë, bën të mundshme që, poeti Quasimodo që foli dhe shkroi italisht, që ishte nga një mes specifik shoqëror, që kishte botën e vet të menduarit, të komunikojë, në mënyrë ideale, me poetët që flasin dhe shkruajnë shqip.

Isak Ahmeti

SHËNIME PËR AUTORIN

Salvatore Quasimodo lindi në Sirakuzë më 1901 ndërsa vdiq në Amalfi në gjysmën e dytë të qershorit të vitit 1968. Ridhte prej një familjeje të varfër. Studimet i kreu me vështirësi të mëdha, duke qëndruar njëkohësisht edhe si nëpunës në një zyrë të vogël shtetërore. Prej Sicilisë kalon më parë në Romë e në Firencë, e pastaj zë vend në Milano, ku trupi i tij më vonë, u soll për varrim.

Krijimet poetike i publikoi së pari në vëllimin „*Acque e terre*” (Ujëra e toka), 1930. Mandej botoi edhe vëllimet e tjera si:

1. OBOE SOMMERSO (Oboe e fundosur), 1932,
2. ODARE DI EUCALYPTUS E ALTRI VERSI (Er’e eukaliptusit dhe vargje të tjera), 1933,
3. ERATO E APOLLION (Erato dhe Apollioni), 1936,
4. POESIE (Poezi), 1938,
5. ED É SUBITO SERA (Dhe mbrëmja është këtu), 1942,
6. GIORNO DOPO GIORNO (Për çdo ditë), 1947,
7. LA VITA NON É SOGNO (Jeta nuk është ëndërr), 1949,
8. IL FALSO E VERO VERDE (Gjelbërim fals e i vërtetë), 1955, etj.

Bashkë me Ungarettin e me Montalen, Quasimodo konsiderohet si poet i shquar i frymës së kohëve të reja. Ai kurrë s’e harroi vendlindjen: Sicilinë. Ajo, Sicilia, zemër e Mesdheut, trevë ku, në rrjedhë të moteve kanë lulëzuar qytetërime të ndryshme

i dhuroi frymëzimet më të fuqishme. Quasimodo është poet zëmadh, fitues i Çmimit Nobël më 1959. Në poezinë e tij shkëqen trilli i fortë poetik. Ai i këndoi me një forcë të rrallë poetike Sicilisë, dashurisë, lansimit të njeriut në kozmos, mërgimit të ashpër, intimitetit që hasi në Lombardi, luftës, violencës, hesh-tjes nga e cila linden rrokje të përgjakshme — R. Jakobbi. Quasimodo ishte njohës i thellë dhe përkthyes i talentuar i lirikës greke dhe romake. Me sukses e ka përkthyer edhe Shekspirin, T. Arghezin, etj.

Quasimodo ka qenë njohës i mirë edhe i lirikës shqipe. Kjo vërehet edhe në vështrimin e tij të botuar në: *ORE* (Nr. 25. Nuova Serie-5 Settembre 1963, fq. 28), ku bën fjalë mbi lirikët shqiptarë të përfaqësuar në vëllimin: *ANTOLOGIA DELLA LIRICA ALBANESE, Milano 1963*). Quasimodo shkroi, pos tjerash, edhe mbi fazat e ndryshme të zhvillimit historik të poezisë shqiptare.

VEPRA TË KONSULTUARA

1. Macri Oreste: *Caratteri e figure della poesia italiana contemporanea* (Tiparet dhe figurat e poezisë bashkëkohore italiane), Firenze, 1956.

2. Spagnoletti, Giacinto: *Poesia italiana contemporanea* (sesta edizione) — Poezia italiane bashkëkohore (botim i gjashtë), Bologna, 1964.

3. Quasimodo, Salvatore: *Diskorso sulla poesia* (Ligjëratë mbi poezinë), Milano, 1969.

— *Poesia italiana del dopoguerra* (Poezia italiane e pasluftës) Milano, 1958.

— *Acque e terre* (Ujëra dhe toka), 1930.

— *Oboe sommerso* (Oboe e fundosur), 1932.

— *Erato e Apollion* (Erato dhe Apollioni), 1936.

— *Nuove poesie* (Poezi të reja), 1942.

— *Giorno dopo giorno* (Për çdo ditë), 1947

— *La vita non é sogno* (Jeta nuk është ëndërr), 1949.

— *Dare e avere* (Jap dhe kam), 1967.

PËRMBAJTJA

Shigjetarët toskanë	5
UJËRAT DHE TOKA	
Dhe mbrëmja është këtu	7
Erë në Tindari	8
Dita po soset	10
Hapësira	11
Dimri i lashtë	12
Trungu	13
OBOE E FUNDOSUR	
Tokës sime	14
Vaji i françeskanit prej ikone	15
Vjeshtë	16
Netët	17
Atje ku të vdekurit syçelur pushojnë	18
Oboe e fundosur	19
Pa kujtim në vdekje	20
Dita ime e duresës	21
Dremisin malet	22
Ma jep ditën time	23
Dhembja po më shtohet	24
Eukalipti	25
Fashë më e vogël	26
ERATO DHE APOLLIONI	
Shpesh një breg	27
Kënga e Apollionit	28
Ishulli i Odiseut	29
Kriporja në dimër	30
Sardenja	31
Në dritën e qiejve	32

Drejt vdekjes	33
Sorra e vdekur	34
Gurorja	35
Rrokje për eraton	36
Anapi im	37

POEZI TË REJA

Tash që po zbardh dita	38
Shkruar, ndoshta, mbi ndonjë varr	39
Toka ime është Italia	40
Komedi gëzimi	41
Kuajt e hënës dhe të vullkanit	42
Rruga Agrigentum	43
Ç'do, bari rrezesh	44

PËR ÇDO DITË

Letër	45
Bora	46
Milano, gusht 1943	47
Elegji	48
Njeri i kohës sime	49
Për çdo ditë	50
Muri	51
Engjulli	52

JETA NUK ËSHTË ËNDËRR

Vaji për jugun	53
Ngjyra e shiut dhe e hekurit	55
Epitaf për Bice Donettin	56
Letër nënës	57

JAP DHE KAM

Qetësia nuk më mashtron	58
Asgjë s'kam humbur	59
Ushtarët qajnë natën	60
Jap dhe kam	61
PASTHËNIE	63
SHËNIM PËR AUTORIN	67
VEPRA TË KONSULTURA	69

SALVATORE QUASIMODO
NJERIU I KOHËS SIME

Redaktor teknik
Shyqri Kushevica

Korrektor
Fehmi Spahiu

Tirazhi 2.000 copë

U shtyp në qershor të vitit 1979
në Shtypshkronjën e OPGBG
„Rilindja” — Prishtinë

821.131.1-1 QUA

7295-30

Çmimi 20 Din.